

Situations and Problems for Agriculturalists of Ratchaburi Province in Pursuing Safe
 Agricultural Practices**

Kangsadan Chaowatthanakun*

Abstract

This paper aims to present the situations, problems and factors related to the pursuit of safe agricultural practices by agriculturalists in Ratchaburi Province. A questionnaire survey of a stratified random sample of 500 agriculturalists and 31 key informant interviews were conducted. The findings were as follows:

1) Agriculturalists in the province recognized the importance of safe agricultural practices when Ratchaburi was selected one of Thailand's Six Green Agricultural Practices (GAP) Provinces. However, 81 percent of the sample had a low level of knowledge about safe agricultural practices.

2) The major problems the agriculturalists faced were with the time taken in the official process of registering to pursue safe agricultural practices. The agriculturalists were also anxious about preparing the plots to be ready for recording data against the 8 GAP indices.

3) The socio-economic factors related to safe agricultural practices were marital status, status in the community, migration, access to information, current savings, consumption of own produce, experience in natural agriculture, self-learning experience, experience of learning from state officials, observation tours, and knowledge and understanding of GAP. All were statistically significant to the level of 0.05.

The findings could be used in adjusting safe agriculture policy implementation in the context of Ratchaburi so as to meet province's safe agriculture development strategy

Keywords: safe agriculture, GAP, agriculture product standards, social capital, Ratchaburi Province.

 *Lecturer in the Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University, Ngam Wong Wan Rd., Chatuchak, Bangkok. Email: fsockdc@ku.ac.th

**Received May 5, 2017; Accepted June 30, 2017

วารสารสังคมศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์

ปีที่ 48 ฉบับที่ 1 (2561):....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

<http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2>

สภาพและปัญหาการทำเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรี**

กังสดาล เชาว์วัฒนกุล*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอสภาพ ปัญหา และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการทำเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยสำรวจข้อมูลจากเกษตรกร 500 คนและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 31 คน ผลการศึกษา สรุปได้ดังนี้

1) การได้รับเลือกเป็น 1 ใน 6 เมืองเกษตรสีเขียวในระดับประเทศ มีความสำคัญต่อการทำเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรีมากขึ้น อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 81 มีความรู้เรื่องเกษตรปลอดภัยอยู่ในระดับน้อย

2) ปัญหาสำคัญของการขึ้นทะเบียนเกษตรปลอดภัย คือ ความล่าช้าในการประเมินแปลงของเจ้าหน้าที่ และความกังวลใจในขั้นตอนการเตรียมแปลงให้พร้อมโดยเฉพาะการจดบันทึกข้อมูลตามข้อปฏิบัติ GAP 8 ประการ

3) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการทำเกษตรปลอดภัย ได้แก่ สถานภาพสมรส การมีตำแหน่งในชุมชน การย้ายถิ่น ช่องทางการได้รับข้อมูลข่าวสาร ภาวะการออม การบริโภค ผลผลิตทางการเกษตรของตนเอง ประสบการณ์การทำเกษตรธรรมชาติ ประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากเจ้าหน้าที่รัฐ การศึกษาดูงาน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ GAP โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการศึกษาได้นำไปสู่แนวนโยบายด้านเกษตรปลอดภัยในบริบทของจังหวัดราชบุรี เพื่อการบรรลุยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดด้านเกษตรปลอดภัยต่อไป

คำสำคัญ: เกษตรปลอดภัย, ระบบเกษตรดีที่เหมาะสม, มาตรฐานสินค้าเกษตร, ทูททางสังคม, ราชบุรี

*อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ อีเมล fsockdc@ku.ac.th

**ได้รับบทความ 5 พฤษภาคม 2560; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 30 มิถุนายน 2560

บทนำ

Commented [W1]: ผู้ทรงคนที่: ชื่อ: ทั้งนี้ด้วยข้อจำกัดของบทคัดย่อจึงใส่รายละเอียดได้เพียงเท่านี้

จังหวัดราชบุรีมีพื้นที่ถือครองทำการเกษตร 922,011 ไร่ มีจำนวนผู้ถือครองทำการเกษตร 56,189 ครัวเรือน ซึ่งจำแนกเป็นการเพาะปลูก 47,198 ครัวเรือน และการเลี้ยงปศุสัตว์ 15,786 ครัวเรือน (Thailand. National Statistical Office 2013) พื้นที่การเกษตรคิดเป็นร้อยละ 39.97 (Ratchaburi Office 2015) ของพื้นที่ทั้งหมด โดยมีเนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรมากถึง 1,245,851 ไร่¹ (Thailand. Office of Agricultural Economics 2014) จังหวัดราชบุรีจึงถือได้ว่าเป็นจังหวัดที่ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก มีแหล่งน้ำธรรมชาติ และการชลประทาน เหมาะสมแก่การเกษตร ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและประเมินความเสี่ยงแล้ว ประกอบกับความตระหนักเกี่ยวกับการบริโภคอาหารปลอดภัยและมีคุณภาพที่ดีของผู้บริโภคภายในประเทศ และความต้องการสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยและได้มาตรฐานของผู้บริโภคในตลาดโลก ทำให้จังหวัดราชบุรีกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดว่าด้วยเกษตรปลอดภัยเป็นยุทธศาสตร์สำคัญ ทั้งนี้ ความสำเร็จของการทำเกษตรปลอดภัยจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากเกษตรกรในฐานะของผู้ผลิตเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม แม้ยุทธศาสตร์ว่าด้วยการเกษตรปลอดภัยจะถูกกำหนดและดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 แต่จำนวนพื้นที่การทำเกษตรปลอดภัยในจังหวัดราชบุรี และการขอรับการจดทะเบียนพื้นที่การเกษตรปลอดภัยยังอยู่ในวงจำกัด ก่อให้เกิดอุปสรรคทางการค้า และความเสียเปรียบการแข่งขันสินค้าการเกษตรทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงไม่สามารถก้าวไปสู่การเป็นจังหวัดผู้นำเกษตรปลอดภัยได้อย่างสมบูรณ์แบบดังที่กำหนดไว้ในวิสัยทัศน์ของจังหวัด²

ดังนั้น การศึกษาเรื่องการทำเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรีนี้ จึงเป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของการทำเกษตรปลอดภัยในจังหวัดราชบุรี ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการทำเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรี ตลอดจนเงื่อนไขทางสังคมที่ส่งผลต่อการทำเกษตรปลอดภัย และการขึ้นทะเบียนเกษตรปลอดภัย (GAP)³ ของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรี เพื่อนำเสนอแนวนโยบายด้านเกษตรปลอดภัยในบริบทของจังหวัดราชบุรี เพื่อการบรรลุยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดด้านเกษตรปลอดภัยต่อไป

¹เนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรมีจำนวนมากกว่าพื้นที่ถือครองทำการเกษตร เนื่องจากในบางพื้นที่ปรากฏปัญหาเรื่องการขาดกรรมสิทธิ์ที่ดิน

²การประชุมรับฟังข้อมูลพื้นฐานและปัญหาของจังหวัดจากผู้บริหารและผู้กำหนดนโยบายระดับจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน ณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี วันจันทร์ที่ 16 พฤศจิกายน 2558

³GAP หรือ Good Agricultural Practices เป็นการปฏิบัติการเกษตรที่ดีและเหมาะสมตรงตามมาตรฐานที่กำหนดขึ้นเดิมเป็นข้อกำหนดโดยองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO หรือ Food and Agriculture Organization of the United Nations) ทั้งนี้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์นำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย เพื่อให้เกิดความปลอดภัยต่อผู้ผลิต และผู้บริโภค รวมถึงไม่เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม โดยประกาศใช้ครั้งแรก เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2546

Commented [W2]: ผู้ทรงคนที่ขอ: ได้ทำ พุดไม้ด้านล่างแล้ว

Commented [W3]: ผู้ทรงคนที่: ขอ: ในเนื้อหาเดิม ปรากฏข้อเสนอแนะของผู้ทรงอยู่แล้วค่ะ

วัตถุประสงค์

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอสภาพ ปัญหา และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการทำเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรี อันนำไปสู่การวิเคราะห์เงื่อนไขทางสังคมที่ส่งผลต่อการทำเกษตรปลอดภัย และการขึ้นทะเบียนเกษตรกรปลอดภัย (GAP) ของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรี เพื่อนำเสนอข้อมูลเชิงนโยบายด้านเกษตรปลอดภัยในบริบทของจังหวัดราชบุรีต่อไป

Commented [W4]: ผู้ทรงคนที่ ๓ ข้อ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เกษตรปลอดภัย ในบทความนี้ หมายถึง การทำเกษตรในระบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสมหรือ GAP (Good Agricultural Practices, Good Animal Practices, Good Aquatic Practices) โดยยึดแนวทางปฏิบัติเพื่อการรองรับมาตรฐาน GAP 8 ประการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยได้เข้าสู่กระบวนการขึ้นเอกสารขอใบรับรองมาตรฐาน GAP แล้ว ซึ่งอาจจะได้ใบรับรองแล้ว หรือเคยได้ใบรับรองหรือรอใบรับรองอยู่
2. เกษตรเคมี ในบทความนี้ หมายถึง การทำเกษตรที่ใช้สารเคมีเป็นหลักเพื่อให้ได้ให้ผลผลิตทางการเกษตรหรือเรียกว่าเป็นการทำเกษตรที่ใช้สารเคมีแบบเข้มข้น
3. เกษตรธรรมชาติ ในบทความนี้ หมายถึง การทำเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมี ซึ่งอาจจะเข้มงวดหรือไม่เข้มงวดก็ได้

Commented [W5]: ผู้ทรงคนที่ ๒ และ ๓ ขอแก้ไขด้วยการเพิ่มนิยามศัพท์เฉพาะ

กรอบแนวคิดการวิจัย

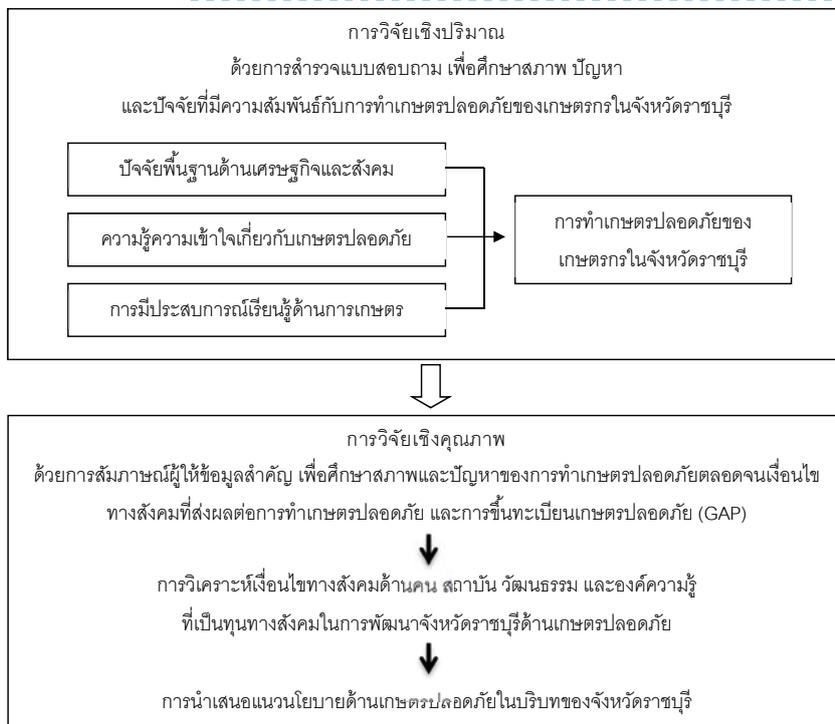
จากแนวคิดเรื่องการเกษตรปลอดภัยที่ให้ความสำคัญกับความกินดีอยู่ดีอย่างยั่งยืนของเกษตรกรผู้ผลิต และผู้บริโภค ประกอบกับการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดราชบุรีว่าด้วยการเป็นผู้นำเกษตรปลอดภัย เพื่อเพิ่มมูลค่าการผลิต ก่อให้เกิดการถ่ายทอดแนวคิดและประชาสัมพันธ์เพื่อให้เกษตรกรในจังหวัดราชบุรีปรับรูปแบบการเกษตรสู่การทำเกษตรปลอดภัย

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการทำเกษตรปลอดภัย ได้แก่ 1) ปัจจัยพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ จำนวนแรงงานที่ทำเกษตรในครัวเรือน (Waraporn Panyawadee 2008; Prakob Sangsuwon et al. 2010; Anchalee Yimsomboon et al. 2011) พื้นที่ถือครองทั้งหมด พื้นที่ทำการเกษตร (Prakob Sangsuwon et al. 2010; Wannaphatson Maneepen 2012) การส่งเสริมและช่วยเหลือด้านการเกษตรของเจ้าหน้าที่รัฐ (Boonyoung Makchum 2012; Yongyooth Srigiofun et al. 2012; Suchada Saengduangdi et al. 2014; Rueangrai Intrakong and Worathat Intarakhamporn 2016) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรปลอดภัย (Yongyooth Srigiofun et al. 2012; Sanarn Phadungsin 2013; Rueangrai Intrakong

and Worathat Intarakkhamporn 2016) และ 3) การมีประสบการณ์เรียนรู้ด้านการเกษตร ได้แก่ การทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง หรือการฝึกปฏิบัติจริง (Boonyoung Makchum 2012; Phatsakon Nunthapanich 2012; Yongyooth Srigiofun et al. 2012) กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น เช่น ปรากฏชุมชน ผู้รู้ ผู้ที่ประสบความสำเร็จ (Boonyoung Makchum 2012; Phatsakon Nunthapanich 2012; Suchada Saengduangdi et al. 2014; Autt Auchariyamontri 2014) การได้รับการฝึกอบรม (Waraporn Panyawadee 2008; Phatsakon Nunthapanich 2012) และการศึกษาดูงาน (Boonyoung Makchum 2012; Phatsakon Nunthapanich 2012) นอกจากนี้ ผู้วิจัยพิจารณาตัวแปรจากบริบทของพื้นที่ศึกษาเพิ่มเติม จึงนำมาสู่สมมติฐานเบื้องต้นในส่วนของการศึกษาเชิงปริมาณว่า "ปัจจัยพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรปลอดภัย และการมีประสบการณ์เรียนรู้ด้านการเกษตร มีความสัมพันธ์กับการทำเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรี"

ทั้งนี้ เมื่อได้ผลการศึกษาจากวิธีการวิจัยเชิงปริมาณข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อหาคำอธิบายและรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลจากการสำรวจ โดยวิเคราะห์เนื้อหาทางสังคมด้านคน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ที่เป็นทุนทางสังคมในการพัฒนาจังหวัดราชบุรีด้านเกษตรปลอดภัย เพื่อนำเสนอข้อมูลเชิงนโยบายด้านเกษตรปลอดภัยในบริบทของจังหวัดราชบุรีต่อไป ซึ่งสรุปขั้นตอนการวิจัยได้ดังนี้

Commented [W6]: ผู้ทรงคุณที่: ชื่อ:

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ด้วยการสำรวจข้อมูลจากเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ของอำเภอ ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึง พฤษภาคม 2559 จำนวน 500 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) ครอบคลุมทุกอำเภอในจังหวัดราชบุรี คือ อำเภอจอมบึง อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอบางแพ อำเภอบ้านคา อำเภอบ้านโป่ง อำเภอปากท่อ อำเภอโพธาราม อำเภอเมือง อำเภอวัดเพลง อำเภอสวนผึ้ง และใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 31 คน ซึ่งได้แก่ เจ้าหน้าที่การเกษตร 11 คน เกษตรกรผู้ทำเกษตรปลอดภัย 10 คน และเกษตรกรผู้ไม่ทำเกษตรปลอดภัย 10 คน

ผลการวิจัย

1. สภาพของการทำเกษตรปลอดภัยในจังหวัดราชบุรี

1.1 ผลจากการปฏิบัติเขี่ยยังทำให้พื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่ยังคงเป็นการทำเกษตรเคมีเป็นหลัก

จากการสำรวจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระยะเวลาการทำเกษตรมาแล้วเฉลี่ย 23 ปี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการสืบทอดอาชีพจากบรรพบุรุษ (ร้อยละ 57.6) ส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำเกษตรเคมี (ร้อยละ 76.8) และมีประสบการณ์การทำเกษตรธรรมชาติ (ร้อยละ 79.0) กลุ่มตัวอย่างกึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 54.0) บริโภคผลผลิตทางการเกษตรของตนเอง รองลงมา คือ จำหน่ายอย่างเดียว ไม่บริโภค (ร้อยละ 42.4)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่การเกษตร วิเคราะห์ได้ว่าในปัจจุบันรูปแบบการเกษตรกรรมของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรีเป็นรูปแบบการทำเกษตรเคมีเป็นหลัก แม้การทำเกษตรปลอดภัยจะเริ่มมีมากขึ้น แต่ก็นับว่ายังเป็นส่วนน้อย การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกรสู่การลดใช้สารเคมี และการทำเกษตรปลอดภัยจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาและค่อยเป็นค่อยไป

ทั้งนี้ นับแต่ยุคการปฏิวัติเขียว การเกษตรแบบเคมีเข้มข้นถือเป็นรูปแบบการเกษตรกระแสหลัก เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งมุ่งการผลิตเพื่อการค้า เกษตรกรมุ่งผลิตสินค้าเกษตรเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบตลาด ท่ามกลางการแข่งขันของตลาดทั้งในและต่างประเทศ รูปแบบการเกษตรที่ใช้เคมีเข้มข้นนี้ได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง รวมทั้งพื้นที่เกษตรกรรมในจังหวัดราชบุรีด้วย อย่างไรก็ตาม การใช้เคมีอย่างเข้มข้นในทางการเกษตรได้ส่งผลกระทบต่อหลายประการ ผลผลิตของการเกษตรเชิงเดี่ยวนั้นต่ำกว่าการเกษตรแบบพื้นบ้านและการเกษตรแบบยั่งยืนซึ่งพัฒนาขึ้นในภายหลังอย่างน้อยร้อยละ 20 ในขณะที่มีต้นทุนการผลิตสูงกว่า ซึ่งไม่ได้วัดเฉพาะพืชหรือการผลิตหลักเท่านั้น แต่วัดผลผลิตอื่นในระบบเกษตรด้วย เช่น ผักพื้นบ้าน หรือการเลี้ยงสัตว์ (Witoon Lianchamroon 2017; Witoon Lianchamroon and Suriyont Thankijanakit 2005) การปฏิวัติเขียวทำให้เกิดการจ้างงาน ใช้เครื่องจักร ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีบริษัทธุรกิจการเกษตรมาเกี่ยวข้อง รัฐบาลมีบทบาทในการชี้นำ เจ้าหน้าที่ด้าน

Commented [W7]: ผู้ทรงคนที่ชื่อเพิ่มคำอธิบายแล้ว

การเกษตรได้ให้ความรู้เกษตรกรเกี่ยวกับการใช้สารเคมีในภาคการเกษตรมาอย่างยาวนาน (Nednapa Insalud 2017) เกิดผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การเสื่อมโทรมของดิน การลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพ การสะสมสารพิษในดิน น้ำ และอาหาร จนเกิดปัญหาต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค เกิดโรคระบาดขนาดใหญ่อย่างไม่เคยเกิดขึ้นในอดีต ยิ่งไปกว่านั้น การปฏิบัติเขี่ยยังเป็นต้นเหตุสำคัญของการทำให้เกิดปัญหานี้ขึ้นเกษตรกร (Witoon Lianchamroon 2017, Witoon Lianchamroon and Suriyont Thankitjanukit 2005) จึงเป็นที่มาของความพยายามนำแนวคิดการพัฒนาเกษตรกรรมแบบยั่งยืนมาเป็นทางออกของการแก้ปัญหาเกษตรกรรม (Panchit Siniang 2013; Witoon Lianchamroon 2017; Witoon Lianchamroon and Suriyont Thankitjanukit 2005)

การพัฒนาเกษตรกรรมแบบยั่งยืนจึงเป็นแนวทางการพัฒนาด้านการเกษตรที่ค่อย ๆ ได้รับความนิยมนมากขึ้น ประกอบกับเมื่อตลาดการค้าระหว่างประเทศเกิดระบบการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรปลอดภัยขึ้น เป็นสิ่งที่ทำให้สังคมไทยจำเป็นต้องปรับตัวตามเพื่อการส่งออกสินค้า กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (GAP) ซึ่งนับเป็นกระแสของการเกษตรรูปแบบใหม่ ส่งผลให้เจ้าหน้าที่การเกษตรรับนโยบายจากส่วนกลางมาถ่ายทอดผ่านกิจกรรมหลักคือการอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับการทำเกษตรปลอดภัย การปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรเคมีสู่การลดการใช้สารเคมีเพื่อการทำเกษตรปลอดภัยหรือแนวทางเกษตรกรรมแบบยั่งยืนจึงไม่ใช่เรื่องง่ายและต้องใช้เวลาอย่างค่อยเป็นค่อยไป ทั้งเจ้าหน้าที่การเกษตรและเกษตรกรต่างต้องเรียนรู้การปรับตัวดังกล่าวไปพร้อม ๆ กัน

ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่การเกษตรคนหนึ่งให้ข้อมูลที่สะท้อนถึงความเข้าใจต่อปัญหาและความยากลำบากในการปรับตัวของเกษตรกรจากการทำเกษตรเคมีสู่แนวทางการทำเกษตรปลอดภัย โดยระบบการผลิตเดิมนั้นมีลักษณะแบบแข่งขันกัน มุ่งขายผลผลิตในชุมชน แต่ปัจจุบันเกษตรกรจำเป็นต้องเรียนรู้การร่วมมือกันในระบบการผลิต เพื่อขายผลผลิตสู่ตลาดภายนอกมากขึ้น ในทางเดียวกัน เจ้าหน้าที่การเกษตรต่างก็ต้องพยายามปรับตัวสู่การส่งเสริมแนวทางการทำเกษตรปลอดภัยเช่นกัน เนื่องจากเดิมเจ้าหน้าที่การเกษตรเคยรับนโยบายการเร่งเพิ่มผลผลิตการเกษตรเพื่อจำหน่าย จึงเป็นผู้แนะนำและเผยแพร่ข้อมูลการใช้สารเคมีทางการเกษตรให้เกษตรกรมาก่อน เมื่อนโยบายและกระแสการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยเข้ามา เจ้าหน้าที่การเกษตรจึงจำเป็นต้องปรับแนวทางการส่งเสริมการเกษตรให้สอดคล้องตามยุคสมัยด้วย ดังนั้น เมื่อเกิดระบบเกษตรที่ดีและเหมาะสมขึ้น จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ทั้งเจ้าหน้าที่การเกษตรและเกษตรกรต้องปรับตัวร่วมกัน

1.2 การได้รับเลือกเป็น 1 ใน 6 เมืองเกษตรสีเขียวในระดับประเทศ และการส่งเสริมระดับจังหวัดอย่างต่อเนื่องมีความสำคัญต่อการทำเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรีมากขึ้น

ในช่วงปี พ.ศ. 2559 รัฐบาลโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ดำเนินโครงการเมืองเกษตรสีเขียว (Green Agriculture City) โดยมีหลักการที่สำคัญ คือ การพัฒนาพื้นที่ พัฒนาสินค้า และพัฒนาคนอย่างบูรณาการครบทุกภาคส่วน ซึ่งมีการคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายจากจังหวัดที่มีศักยภาพและมีความโดดเด่นในการผลิตสินค้าเกษตรเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง รวม 6 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ หนองคาย ศรีสะเกษ ราชบุรี จันทบุรี และพัทลุง ให้เป็นจังหวัดต้นแบบในแต่ละภาคของประเทศ เพื่อผลักดันให้เป็นเมืองเกษตรสีเขียว และพัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Thailand. Department of Land Development 2017; Thailand. Department of Agricultural Extension 2017)

ทั้งนี้ จังหวัดราชบุรีได้รับเลือกเป็น 1 ใน 6 จังหวัดในการเป็นเมืองเกษตรสีเขียว ถือเป็นเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้เกษตรกรและประชาชนหันมาตระหนักความสำคัญและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่การทำเกษตรปลอดภัยมากขึ้น โดยเจ้าหน้าที่การเกษตรซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานรับรู้ถึงการให้ความสำคัญของผู้บริหารทั้งระดับรัฐบาลและระดับจังหวัดที่มีต่อการดำเนินโครงการเมืองเกษตรสีเขียวนี้ ประกอบกับผู้บริหารระดับจังหวัดให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์ด้านเกษตรปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เป็นจังหวัดเวลาที่ดีในการสร้างกระแสให้เกษตรกรหันมาสนใจการทำเกษตรปลอดภัยได้มากขึ้น ในด้านของเกษตรกรเองก็เกิดความตื่นตัวมากขึ้นจากกระแสการส่งเสริมดังกล่าว เกษตรกรก้าวไปในช่วงเดียวกันถึงความภาคภูมิใจที่จังหวัดราชบุรีได้รับเลือกเป็น 1 ใน 6 จังหวัดเมืองเกษตรสีเขียว เพราะการได้รับเลือกดังกล่าวทำให้เกษตรกรรับรู้ถึงการให้ความสำคัญของคนภายนอกที่มีต่อการเกษตรกรรมในจังหวัดราชบุรี ผลผลิตทางการเกษตรของจังหวัดราชบุรี และเกษตรกรในจังหวัดราชบุรี

แนวโน้มนี้สอดคล้องกับความตั้งใจของผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นเกษตรกรผู้ทำเกษตรปลอดภัยทุกคนมีแนวโน้มทำเกษตรปลอดภัยต่อไปในอนาคต โดยบางคนตั้งใจจะพยายามเลิกใช้สารเคมี และเข้าสู่งานทำเกษตรอินทรีย์ บางคนตั้งใจทำเกษตรปลอดภัยต่อไปแต่เห็นว่าคงไม่สามารถทำเกษตรอินทรีย์ได้ ในขณะที่เกษตรกรคนหนึ่งให้ข้อมูลว่าจะนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการเกษตรมากขึ้น ส่วนผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นเกษตรกรผู้ที่ไม่ทำเกษตรปลอดภัยเกินครึ่งหนึ่งของผู้ให้ข้อมูลสนใจการทำเกษตรปลอดภัยในอนาคต ซึ่งบางคนจะลองดูผลจากการทำเกษตรปลอดภัยของคนอื่นก่อน ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งเห็นว่าหากเขามีทุนทรัพย์มากขึ้น ความรู้มากขึ้น มีหน่วยงานเข้ามาดูแลใกล้ชิด เขาก็จะทำเกษตรปลอดภัย แต่บางคนก็ยังคงเป็นเกษตรกรเคมีอยู่ เนื่องจากอายุมากแล้ว มั่นใจในการใช้เคมีมากกว่า เพียงแต่อาจจะลดการใช้เคมีให้น้อยลงจากเดิม

1.3 แม้มีแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรมากมาย แต่ความรู้เรื่องเกษตรปลอดภัยยังไม่มากพอ

จากการสำรวจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีประสบการณ์การเรียนรู้ด้านการเกษตรจากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเอง (ร้อยละ 84.4) เรียนรู้จากผู้รู้หรือปราชญ์ในชุมชน (ร้อยละ

77.4) และการรับรู้จากเจ้าหน้าที่รัฐ (ร้อยละ 74.0) ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม แม้เกษตรกรจะมีประสบการณ์การเรียนรู้ด้านการเกษตรจากแหล่งต่าง ๆ มากมาย แต่ความรู้เรื่องเกษตรปลอดภัยยังไม่มากพอ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักการทำเกษตรมาตรฐาน GAP (ร้อยละ 66.4) โดยกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรมาตรฐาน GAP อยู่ที่ 0.84 จากคะแนนเต็ม 6 คะแนน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการทำเกษตรปลอดภัย เช่น กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 90.8 เข้าใจว่า “เกษตรกรจำเป็นต้องเข้าอบรม ก่อนยื่นขอใบรับรองมาตรฐาน GAP” กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 76.8 เข้าใจว่า “การยื่นขอใบรับรองมาตรฐาน GAP มีค่าใช้จ่าย” และกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 69.0 เข้าใจว่า “เกษตรมาตรฐาน GAP ใช้วัตถุดิบไม่ได้เลย”

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกร วิเคราะห์ได้ว่า แม้มีแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรมาก แต่ความรู้เรื่องเกษตรปลอดภัยยังไม่มากพอ เป็นเพราะการอบรมความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรปลอดภัยยังจำกัดและมุ่งไปที่กลุ่มเกษตรกรที่ยื่นขอใบรับรองมาตรฐาน GAP เป็นสำคัญ ทำให้เกษตรกรรายเล็ก เกษตรกรที่มุ่งการจำหน่ายสินค้าในตลาดท้องถิ่น และเกษตรกรที่อยู่ในระยะเริ่มต้นในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเกษตร ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายของโครงการอบรมความรู้ที่จัดขึ้น เกษตรกรกลุ่มนี้ซึ่งเป็นเกษตรกรส่วนใหญ่จึงได้รับข้อมูลเรื่องเกษตรปลอดภัยยังไม่มากพอ

นอกจากนี้ การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่การเกษตร พบข้อสังเกตเกี่ยวกับความเข้าใจไม่ตรงกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่การเกษตรและเกษตรกร กล่าวคือ ในขณะที่เกษตรกรเห็นว่าการอบรมความรู้เรื่องเกษตรปลอดภัยมีเป้าหมายมุ่งไปที่เกษตรกรบางกลุ่มเท่านั้น ทำให้เกษตรกรที่สนใจบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงโครงการอบรมความรู้ของเจ้าหน้าที่การเกษตรได้ ในทางเดียวกัน เจ้าหน้าที่อาจเข้าใจได้ว่าความสนใจเข้าร่วมโครงการอบรมความรู้ นั้นจำกัดอยู่ที่เกษตรกรบางกลุ่ม

2. ปัญหาสำคัญของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรี

จากการสำรวจ พบว่า ปัญหาสำคัญที่สุดของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรี คือ ปัญหาเรื่องน้ำในการเกษตร (ร้อยละ 56.6) รองลงมา คือ ปัญหาราคาผลผลิต (ร้อยละ 18.6) ข้อมูลนี้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เกษตรกรซึ่งสรุปปัญหาได้ 3 เรื่องหลัก คือ 1) ปัญหาเรื่องสภาพสิ่งแวดล้อมภัยแล้ง ปัญหาเรื่องน้ำและดิน 2) ปัญหาเรื่องการตลาด และราคาผลผลิตไม่เป็นธรรม 3) ปัญหาการขาดเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน การไม่มีที่ดินทำกิน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกร วิเคราะห์ได้ว่า ปัญหาเรื่องน้ำ เป็นปัญหาใหญ่ที่กระทบกับเกษตรกรโดยตรงเพราะเป็นปัจจัยสำคัญในการทำเกษตร ปัญหานี้ปรากฏในหลายกรณีทั้งปัญหาเรื่องระบบชลประทาน ปัญหาภัยแล้งส่งผลให้ขาดน้ำ น้ำน้อย พื้นที่ที่มีน้ำยังเผชิญกับปัญหาน้ำเสียจากครัวเรือนและโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะในพื้นที่มีโรงงานอุตสาหกรรม และพื้นที่ที่มีอุตสาหกรรม การเลี้ยงหมูจะเผชิญกับปัญหาน้ำเสียและมลพิษอื่น ๆ ซึ่งกระทบต่อการทำเกษตรและการใช้

ชีวิตประจำวันของเกษตรกร แม้จะมีความพยายามในการแก้ปัญหาดังกล่าว แต่ก็ปรากฏเรื่องผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ ทำให้บางพื้นที่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ และกลายเป็นปัญหาต่อเนื่องของเกษตรกรที่ยากจะแก้ไขในระดับส่วนบุคคล ดังที่เกษตรกรที่ทำเกษตรปลอดภัยคนหนึ่งให้ข้อมูลว่า **“แต่ก่อนนี้ระบบน้ำของที่นี่ดีมาก แต่ในปัจจุบันระบบน้ำมีปัญหาหนัก น้ำไม่ค่อยมีเหมือนเมื่อก่อน แทบไม่มีใครจัดการได้เลย ถือว่าเป็นปัญหามาก ๆ”**

Commented [W8]: ผู้ทรงคุณที่๒:ชื่อ๔

ในทางเดียวกัน ปัญหาเรื่องการตลาด ราคาผลผลิตไม่เป็นธรรม เป็นสิ่งที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกร การเริ่มเพาะปลูกในแต่ละฤดูการทำเกษตรนั้น กว่าที่เกษตรกรจะได้เก็บเกี่ยวผลผลิตย่อมต้องใช้เวลาการลงทุนและเวลาในการดูแลผลผลิต เมื่อถึงเวลาที่พืชผลเติบโตพร้อมจำหน่าย จึงเป็นความหวังสำคัญของเกษตรกรในการจำหน่ายสินค้า เพื่อให้ได้ทุนคืนมา และได้ผลกำไรที่จะนำไปใช้ดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัว ปัญหาเรื่องการตลาดจึงเป็นปัญหาสำคัญ และเป็นแรงจูงใจในการตัดสินใจเพาะปลูกพืชผลต่าง ๆ ของเกษตรกร อย่างไรก็ตาม ระบบตลาดในปัจจุบันได้มีส่วนสำคัญในการให้อำนาจแก่พ่อค้าคนกลางในการกำหนดราคาสินค้า การขาดอำนาจในการกำหนดราคาผลผลิตจึงเป็นสิ่งที่กระทบต่อความมั่นคงในอาชีพเกษตรกร ดังที่เกษตรกรคนหนึ่งให้ข้อมูลว่า **“ที่แก้ไขไม่ได้คือผลผลิตพ่อค้าคนกลางกดราคาเวลาเราเอาของไปขาย ยังได้ราคาไม่เป็นธรรม”** สอดคล้องกับเกษตรกรอีกคนหนึ่งให้ข้อมูลว่า **“ส่วนมากตลาดจะกดราคา จะเลือกเอาแต่ของสวย ๆ งาม ๆ มีตำหนิดหน่อยเขาก็ยังกดราคา”**

Commented [W9]: ผู้ทรงคุณที่๒:ชื่อ๔

ทั้งนี้ ดูเหมือนว่า ปัญหาเรื่องน้ำ และปัญหาราคาผลผลิตจะไม่ใช่วิธีการของเกษตรกรในพื้นที่ราชบุรีเท่านั้น แต่เป็นปัญหาสำคัญของเกษตรกรในพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศไทย โดยพิจารณาได้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัญหาหลักของเกษตรกร ได้แก่ ปัญหาสภาพทางธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ ขาดแคลนน้ำ ดินเสื่อมคุณภาพ (Suchada Saengduangdi et al. 2014; Dussadi Phromtat 2015; Phantiwa Kwang-ngoen and Bussara Limnirunkun 2017) ปัญหาการตลาด การขนส่งสินค้า (Phantiwa Kwang-ngoen and Bussara Limnirunkun 2017) และปัญหาด้านต้นทุนการทำเกษตร ราคาวัตถุดิบทางการเกษตร การขาดเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการเกษตร ปัญหาเงินไม่เหลือออม (Yongyooth Srigiofun et al. 2012; Suchada Saengduangdi et al. 2014) เป็นต้น

3. ปัญหาและอุปสรรคของการขึ้นทะเบียนเกษตรกรปลอดภัย

จากการสำรวจ พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรมาตรฐาน GAP คือ ปัญหาความล่าช้าในขั้นตอนการประเมินแปลงของเจ้าหน้าที่กรมวิชาการเกษตร (ร้อยละ 29.6) และปัญหาความกังวลใจของเกษตรกรในขั้นตอนการเตรียมแปลงให้พร้อมโดยเฉพาะการจดบันทึกข้อมูล (ร้อยละ 23.3) ทั้งนี้ เงื่อนไขของการทำเกษตรปลอดภัยที่เป็นอุปสรรคลำดับต้นของเกษตรกร คือ ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำ

และเรื่องพื้นที่ปลูก (ร้อยละ 38.5) และปัญหาเรื่องการใช้วัตถุดิบทรายทางการเกษตร (ร้อยละ 21.8) ข้อมูลเชิงปริมาณแสดงให้เห็นว่าปัญหาเหล่านี้ถูกลำดับความสำคัญว่าเป็นปัญหาและเงื่อนไขสำคัญสองลำดับแรกของการทำเกษตรปลอดภัย สอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลทั้งกลุ่มเจ้าหน้าที่การเกษตรและกลุ่มเกษตรกรต่างให้ข้อมูลว่าเป็นปัญหาสำคัญ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่การเกษตรและเกษตรกร วิเคราะห์ได้ว่าในมุมมองของเจ้าหน้าที่การเกษตร ปัญหาหลัก คือ การเปลี่ยนแปลงของเจ้าหน้าที่กรมวิชาการเกษตรล่าช้า ส่วนในมุมมองของเกษตรกร ปัญหาหลัก คือ ปัญหาความกังวลใจของเกษตรกรในขั้นตอนการเตรียมแปลงให้พร้อมโดยเฉพาะการจดบันทึกข้อมูล

ในด้านเจ้าหน้าที่การเกษตร ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนเกษตรปลอดภัย จึงเห็นว่าปัญหาหลักเป็นเรื่องความล่าช้าในขั้นตอนการตรวจประเมินแปลงของกรมวิชาการเกษตร ผู้ให้ข้อมูลเกือบทุกคนเห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลให้เกษตรกรเบื่อกว่า และเกิดความกังวลเกี่ยวกับระยะเวลาของการเพาะปลูก หลายครั้งเกษตรกรพบว่าเขาจะเก็บเกี่ยวแล้ว แต่เจ้าหน้าที่ยังไม่มาตรวจแปลง ดังนั้น เมื่อเกษตรกรเผชิญปัญหาดังกล่าวย่อมสะท้อนปัญหากลับมายังเจ้าหน้าที่การเกษตร เจ้าหน้าที่การเกษตรจึงเป็นผู้รับหน้าต่อปัญหาและได้รับความกดดันจากเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์เกษตรกร ที่เห็นว่าการมาตรวจประเมินแปลงล่าช้าของกรมวิชาการเกษตรเป็นปัญหาที่ควบคุมไม่ได้ ดังที่เกษตรกรอำเภอคนหนึ่งให้ข้อมูลว่า **“ปัญหามากที่สุดก็คือการที่กรมวิชาการที่ลงมาตรวจช้า เขาจะเก็บเกี่ยวกันแล้ว พี่เขาก็มันก็เก็บเกี่ยวหมดแล้ว แล้วจะรับรองเราได้ไหม ก็ไม่ได้ ก็ต้องรอฤดูกาลต่อไป ที่ไม่ได้ GAP ตามเป้าก็เป็นเพราะสาเหตุอันนี้ ชาวบ้านเขาก็เบื่อ”** สอดคล้องกับเกษตรกรตำบลคนหนึ่งให้ข้อมูลว่า **“เจ้าหน้าที่ที่จะมาประเมินมีค่อนข้างน้อย ต้องใช้เวลาหลายเดือนกว่าเขาจะมาตรวจ ทำให้เกษตรกรเขาเบื่อ”**

อย่างไรก็ตาม ในด้านเกษตรกรนั้น ปัญหาในขั้นตอนของการเตรียมแปลงให้พร้อมถือเป็นปัญหาที่สำคัญกว่า เพราะการปฏิบัติตามข้อกำหนด 8 เรื่องเป็นการเริ่มต้นของกระบวนการทำเกษตรปลอดภัย เป็นสิ่งที่มีความซับซ้อน และต้องปฏิบัติตามรายละเอียดอย่างเคร่งครัด เกษตรกรต้องจดบันทึกสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่หลายคนไม่คุ้นเคยและคิดว่ายุ่งยาก บางพื้นที่มีปัญหาเรื่องแหล่งน้ำ และเรื่องพื้นที่ปลูกที่ไม่พร้อม ไม่เป็นไปตามแนวปฏิบัติของการรองรับมาตรฐาน GAP ซึ่งทำให้เกษตรกรบางคนตัดสินใจไม่เข้าสู่กระบวนการการทำเกษตรปลอดภัย ความกังวลใจของเกษตรกรในการปฏิบัติตามข้อกำหนด 8 เรื่องนี้ โดยเฉพาะการจดบันทึกข้อมูล จึงเป็นปัญหาใหญ่ของเกษตรกรที่ทำเกษตรปลอดภัย ดังที่เกษตรกรคนหนึ่งให้ข้อมูลว่า **“การยื่นเอกสาร เราก็ไม่ค่อยถนัด เพราะเราก็เรียนไม่ค่อยเก่ง แค่อ่านออกเขียนได้ แล้วมันต้องจดบันทึกตลอดเวลา เราขาย ปลูกเมื่อไร ฉีดยา รดน้ำ มันต้องบันทึกหมด”** สอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่การเกษตร ที่เห็นว่าการจดบันทึกข้อมูลเป็นปัญหาสำคัญ โดยเฉพาะสำหรับเกษตรกรผู้สูงอายุ ผู้ที่มีปัญหาเรื่องสายตา ผู้ที่มีปัญหาเรื่องการเขียนหนังสือ และผู้ที่ยังไม่เข้าใจ

Commented [W10]: ผู้ทรงคนที่2 ข้อ4

Commented [W11]: ผู้ทรงคนที่2 ข้อ4

รายละเอียดเกี่ยวกับการจัดบันทึกที่มีทั้งตาราง การเขียนบรรยาย และข้อมูลตัวเลขมากมาย ดังที่เกษตรกรอำเภอคนหนึ่งให้ข้อมูลว่า “เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่คุ้นเคยเรื่องการจัดบันทึก เรื่องการจัดบันทึกการใช้สารเคมี ส่วนมากเกษตรกรเขาเป็นคนมีอายุ เขาก็จะไม่ค่อยได้บันทึกเท่าไร แต่เราก็พยายามเน้นให้เขาจด หรือบอกให้ลูกหลานช่วยเขียนให้” เช่นเดียวกับเกษตรกรอำเภออีกคนหนึ่งให้ข้อมูลว่า “การจัดบันทึกจะเป็นอะไรที่ชาวบ้านเรากลัวมากที่สุด ส่วนมากบันทึกไม่ถูก เพราะขาดความเข้าใจก็จะเกิดความท้อ เพราะเห็นตารางบันทึกมันเยอะ”

Commented [W12]: ผู้ทรงคนที่ 2 ข้อ 4

ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการขึ้นทะเบียนเกษตรกรปลอดภัยข้างต้น สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่พบว่าปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรที่ทำเกษตรปลอดภัย คือ การปฏิบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดมีข้อจำกัดมาก ทำให้เกษตรกรเผชิญปัญหาต่าง ๆ ตามข้อปฏิบัติของ GAP ได้แก่ ปัญหาการละเลยการจัดบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ในการเพาะปลูก ปัญหาเรื่องสถานที่เก็บรักษาผลผลิตของเกษตรกรที่มีสัตว์ที่เป็นพาหะนำโรคอาศัยอยู่ สถานที่ในการเพาะปลูกมีแหล่งของศัตรูพืชอาศัยอยู่ ความไม่สามารถปฏิบัติตามแผนการควบคุมการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตตามคุณภาพที่กำหนดไว้ แหล่งน้ำใกล้สถานที่เพาะปลูกของมีปัญหาน้ำเสียเนื่องจากมีโรงงานทิ้งน้ำเสียเป็นประจำ ความไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตตามระยะเวลาที่เหมาะสมตามเกณฑ์ในแผนการควบคุมการผลิตได้ พื้นที่เพาะปลูกมีสารเคมีและวัตถุอันตรายตกค้างในดิน และบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงในการเพาะปลูกมีการใช้สารเคมีและวัตถุอันตรายในการเพาะปลูก (Phanpiphak Ratharattanasakun 2012; Wannaphatson Maneepen 2012)

4. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการทำเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรี

จากการสำรวจ พบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์การทำเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรี ได้แก่ สถานภาพสมรส การมีตำแหน่งในชุมชน การย้ายถิ่นมาจากที่อื่น ช่องทางการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร ภาวะการออมในปัจจุบัน การบริโภคผลผลิตทางการเกษตรของตนเองและประสบการณ์การทำเกษตรธรรมชาติ การเรียนรู้จากการทดลอง/เรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากเจ้าหน้าที่รัฐ การเรียนรู้จากการได้ไปศึกษาดูงานที่อื่นและระดับคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรมาตรฐาน GAP

ทั้งนี้ สรุปภาพรวมผลการทดสอบตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์การทำเกษตรปลอดภัยของกลุ่มตัวอย่างได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์การทำเกษตรปลอดภัยของกลุ่มตัวอย่าง

ตัวแปรอิสระ	การทำเกษตรปลอดภัย			X ²	Sig
	มีประสบการณ์	ไม่มีประสบการณ์	รวม		

สถานภาพสมรส					
สมรส	6 (5.7)	100 (94.3)	106 (100.0)	9.203	0.002
โสด/หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่	69 (17.5)	325 (82.5)	394 (100.0)		
รวม	75 (15.0)	425 (85.0)	500 (100.0)		
การมีตำแหน่งในชุมชน					
ไม่มี	40 (12.3)	285 (87.7)	325 (100.0)	5.279	0.022
มี	35 (20.0)	140 (80.0)	175 (100.0)		
รวม	75 (15.0)	425 (85.0)	500 (100.0)		
การย้ายถิ่นมาจากที่อื่น					
ไม่ได้ย้าย/อยู่มาตั้งแต่เกิด	38 (11.1)	305 (88.9)	343 (100.0)	13.174	0.000
ย้ายมาจากที่อื่น	37 (23.6)	120 (76.4)	157 (100.0)		
รวม	75 (15.0)	425 (85.0)	500 (100.0)		
ช่องทางการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร					
บุคคลอื่น	47 (18.8)	203 (81.2)	250 (100.0)	8.194	0.017
โทรทัศน์	13 (8.4)	142 (91.6)	155 (100.0)		
เสียงตามสาย/อินเทอร์เน็ต ฯลฯ	15 (15.8)	80 (84.2)	95 (100.0)		
รวม	75 (15.0)	425 (85.0)	500 (100.0)		

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	การทำเกษตรปลอดภัย			X ²	Sig
	มี ประสบการณ์	ไม่มีประสบการณ์	รวม		
ภาวะการออมในปัจจุบัน					
มีเงินออม	53 (18.3)	237 (81.7)	290 (100.0)	6.511	0.011
ไม่มีเงินออม	21 (10.0)	188 (90.0)	209 (100.0)		

รวม	74 (14.8)	425 (85.2)	499 (100.0)		
การบริโภคผลผลิตทางการเกษตรของตนเอง					
บริโภค	51 (18.9)	219 (81.1)	270 (100.0)	5.907	0.015
ไม่บริโภค	23 (10.8)	189 (89.2)	212 (100.0)		
รวม	74 (15.4)	408 (84.6)	482 (100.0)		
ประสบการณ์การทำเกษตรธรรมชาติ					
เคย	68 (17.2)	327 (82.8)	395 (100.0)	7.239	0.007
ไม่เคย	7 (6.7)	98 (93.3)	105 (100.0)		
รวม	75 (15.0)	425 (85.0)	500 (100.0)		
การเรียนรู้จากการทดลอง/เรียนรู้ด้วยตนเอง					
มี	71 (16.8)	351 (83.2)	422 (100.0)	8.354	0.004
ไม่มี	2 (3.1)	63 (96.9)	65 (100.0)		
รวม	73 (15.0)	414 (85.0)	487 (100.0)		
การเรียนรู้จากเจ้าหน้าที่รัฐ					
มี	65 (17.6)	305 (82.4)	370 (100.0)	9.704	0.002
ไม่มี	6 (5.5)	103 (94.5)	109 (100.0)		
รวม	71 (14.8)	408 (85.2)	479 (100.0)		
การเรียนรู้จากการได้ไปศึกษาดูงานที่อื่น					
มี	60 (21.0)	226 (79.0)	286 (100.0)	20.569	0.000
ไม่มี	11 (5.8)	178 (94.2)	189 (100.0)		
รวม	71 (14.9)	404 (85.1)	475 (100.0)		
ระดับคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรมาตรฐาน GAP					
ระดับน้อย (0- 2 คะแนน)	20 (5.0)	383 (95.0)	403 (100.0)	164.142	0.000
ระดับมาก (3- 5 คะแนน)	55 (56.7)	42 (43.3)	97 (100.0)		
รวม	75 (15.0)	425 (85.0)	500 (100.0)		

จากตารางที่ 1 อภิปรายผลได้ดังนี้

4.1 ตัวแปรข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้ที่มีสถานภาพโสด/หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่ มีประสบการณ์การทำเกษตรปลอดภัยมากกว่าผู้ที่มีสถานภาพสมรส ผู้ที่มีตำแหน่งในชุมชนมีประสบการณ์การทำเกษตรปลอดภัยมากกว่าผู้ที่ไม่ได้มีตำแหน่งในชุมชน ผู้ที่ย้ายถิ่นมาจากที่อื่นมีประสบการณ์การทำเกษตรปลอดภัยมากกว่าผู้ที่ไม่ได้ย้ายถิ่นมาจากที่อื่น/อยู่มาตั้งแต่เกิด ผู้ที่ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรจากบุคคลอื่นมีประสบการณ์การทำเกษตรปลอดภัยมากกว่าผู้ที่ได้รับ

ข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรจากช่องทางอื่น ๆ และผู้ที่มีเงินออมมีประสบการณ์การทำเกษตรปลอดภัยมากกว่าผู้ที่ไม่เงินออม

ทั้งนี้ อาจวิเคราะห์ได้ว่า การทำเกษตรปลอดภัยเป็นแนวคิดใหม่ที่เข้ามาส่งเสริมให้แก่เกษตรกร ซึ่งการทำเกษตรปลอดภัยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางการเกษตรตามแนวทาง GAP ที่กำหนดไว้ จึงทำให้ผู้ที่มีสถานภาพโสด/หม้าย/แยกกันอยู่ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ไม่มีการครอบครัวมากนัก มีแนวโน้มพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ง่ายกว่าผู้ที่มีสถานภาพสมรส เกษตรกรกลุ่มที่มีเงินออมอยู่ในสภาพที่พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงมากกว่าผู้ที่มีตำแหน่งในชุมชนมีแนวโน้มที่จะได้รับข้อมูลข่าวสาร มีโอกาสในการเข้าถึงและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานรัฐมากกว่าผู้ที่ไม่ตำแหน่งในชุมชน ซึ่งเกษตรกรที่รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรจากสื่อบุคคลสามารถซักถามสิ่งที่ตนสนใจหรือไม่เข้าใจได้ ดีกว่าสื่อในช่องทางอื่น ๆ รวมทั้งผู้ที่ย้ายถิ่นเข้ามาเพื่อทำการเกษตรในพื้นที่จังหวัดราชบุรีย่อมเป็นผู้ที่เล็งเห็นความสำคัญต่อการทำเกษตรในพื้นที่นี้ เกษตรกรที่ย้ายมาจากถิ่นอื่นย่อมต้องการเริ่มต้นการทำเกษตรที่ยั่งยืน สามารถเลี้ยงตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการเกษตรปลอดภัย ในขณะที่ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ตั้งแต่เกิดอาจเกิดการยึดติดในรูปแบบการเกษตรแบบเดิมที่ปฏิบัติมาอย่างยาวนานตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ ดังนั้น ผู้ที่ย้ายถิ่นมาจากที่อื่นจึงมีแนวโน้มการมีประสบการณ์การทำเกษตรปลอดภัยมากกว่าผู้ที่ไม่ได้ย้ายถิ่นมาจากที่อื่น

4.2 ตัวแปรประสบการณ์การทำเกษตร พบว่า ผู้ที่บริโภคผลผลิตทางการเกษตรของตนเอง ทำเกษตรปลอดภัยมากกว่าผู้ที่ไม่บริโภคผลผลิตทางการเกษตรของตนเองและผู้ที่เคยทำเกษตรธรรมชาติมีประสบการณ์การทำเกษตรปลอดภัยมากกว่าผู้ที่ไม่เคยทำเกษตรธรรมชาติ

ทั้งนี้ อาจวิเคราะห์ได้ว่าผู้ที่บริโภคผลผลิตทางการเกษตรของตนเอง และผู้ที่เคยทำเกษตรธรรมชาติ ย่อมเป็นเกษตรกรที่ตระหนักและใส่ใจเรื่องความปลอดภัยในการใช้สารเคมีทางการเกษตร มีความคุ้นชินในรูปแบบการเกษตรที่ต้องใช้สารเคมีให้น้อยลง จึงมีแนวโน้มที่จะใช้สารเคมีทางการเกษตรตามคำแนะนำอย่างเคร่งครัด ไม่ใช้สารเคมีในระดับที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้บริโภค ดังนั้น หากเกษตรกรไม่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรแบบธรรมชาติย่อมเคยชินอยู่กับรูปแบบการเกษตรแบบเคมี และยากลำบากที่จะตัดสินใจเข้าสู่แนวทางการทำเกษตรปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของอัญชลิ ยิ้มสมบุรณ์ และคณะ (Anchalee Yimsomboon et al. 2011) และวรรณภัสสรณ์ มณีเป็ญ (Wannaphatson Maneepen 2012) ที่พบว่าประสบการณ์ด้านการเกษตรมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์การทำเกษตรปลอดภัย

4.3 ตัวแปรประสพการณ์การเรียนรู้ด้านการเกษตร พบว่า ผู้ที่มีการเรียนรู้จากการทดลอง/เรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากเจ้าหน้าที่รัฐ และการไปศึกษาดูงานที่อื่น มีประสพการณ์การทำเกษตรปลอดภัยมากกว่าผู้ที่ไม่ได้มีประสพการณ์การเรียนรู้ด้านการเกษตร

ทั้งนี้ อาจวิเคราะห์ได้ว่าเกษตรกรที่มีลักษณะใฝ่รู้ มีการเรียนรู้ด้านการเกษตรด้วยตนเองและจากแหล่งอื่น ๆ ย่อมเป็นคุณลักษณะของเกษตรกรที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และการปรับพฤติกรรมทางการเกษตรสู่สิ่งที่คิดว่าประสพการณ์การเรียนรู้เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับประสพการณ์การทำเกษตรของเกษตรกร เกษตรกรที่สามารถก้าวข้ามความยึดติดในรูปแบบการเกษตรแบบเดิม หรือมีประสพการณ์เรียนรู้การทำเกษตรในแนวทางต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้จากการทดลอง/เรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากเจ้าหน้าที่รัฐ และการเรียนรู้จากการได้ไปศึกษาดูงานที่อื่น ย่อมเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกษตรกรเห็นถึงโอกาส ความเป็นไปได้ และผลดีของการปรับพฤติกรรมสู่การทำเกษตรปลอดภัย ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพบว่า การทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง หรือการฝึกปฏิบัติจริง มีความสัมพันธ์กับประสพการณ์การทำเกษตรปลอดภัย (Boonyoung Makchum 2012; Phatsakon Nunthapanich 2012; Yongyooth Srigoifun et al. 2012) กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น เช่น ประชาชนชุมชน ผู้รู้ ผู้ที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งรวมถึงการเรียนรู้และได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่รัฐ มีความสัมพันธ์กับประสพการณ์การทำเกษตรปลอดภัย (Boonyoung Makchum 2012; Phatsakon Nunthapanich 2012; Yongyooth Srigoifun et al. 2012; Suchada Saengduangdi et al. 2014; Autt Auchariyamontri 2014; Rueangrai Intrakong and Worathat Intarakkhampon 2016) และการเรียนรู้จากการไปศึกษาดูงานมีความสัมพันธ์กับประสพการณ์การทำเกษตรปลอดภัย (Boonyoung Makchum 2012; Phatsakon Nunthapanich 2012)

4.4 ระดับคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรมาตรฐาน GAP พบว่า ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรมาตรฐาน GAP ในระดับมากมีประสพการณ์การทำเกษตรปลอดภัยมากกว่าผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในระดับน้อย

ทั้งนี้ อาจวิเคราะห์ได้ว่า การทำเกษตรปลอดภัยเป็นรูปแบบการทำเกษตรที่ถูกกำหนดแนวทางการปฏิบัติเพื่อการรองรับมาตรฐานไว้ ซึ่งข้อกำหนดต่าง ๆ จำเป็นต้องอาศัยการทำความเข้าใจ ในขั้นตอนการปฏิบัติที่เคร่งครัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรมาตรฐาน GAP จะเป็นตัวคลี่คลายความกังวลของเกษตรกรเกี่ยวกับความยุ่งยากของขั้นตอนการเตรียมแปลงและกระบวนการสู่การทำเกษตรปลอดภัย เมื่อเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจแล้วจึงเป็นการเพิ่มความมั่นใจในการปฏิบัติทางการเกษตร ทำให้เกษตรกรมองเห็นโอกาสที่ดีกว่าหากมีการปรับรูปแบบการเกษตรหรือเลือกทำเกษตรปลอดภัย รับรู้และเข้าใจความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรมาตรฐาน GAP จึงมีความสัมพันธ์กับประสพการณ์การทำเกษตรปลอดภัยสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรมาตรฐาน GAP มีความสัมพันธ์กับประสพการณ์การทำเกษตร

ปลอดภัย (Yongyooth Srigoifun et al. 2012; Sanarn Phadungsin 2013; Rueangrai Intrakong and Worathat Intarakkhamporn 2016)

5. เงื่อนไขทางสังคมที่เป็นทุนทางสังคมในการพัฒนาจังหวัดราชบุรีด้านเกษตรปลอดภัย จากสภาพ ปัญหา และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการทำเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรใน จังหวัดราชบุรี สามารถวิเคราะห์เงื่อนไขทางสังคมด้านคน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ซึ่งพบว่า เงื่อนไขทางสังคมทั้ง 4 ด้านมีทั้งจุดแข็งที่โดดเด่นต่อการพัฒนา และจุดอ่อนที่ต้องแก้ไขเพื่อลดอุปสรรค ของเกษตรกร ทั้งนี้ ทุนทางสังคมที่สำคัญของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรี สรุปได้ดังนี้

5.1 ด้านคน เกษตรกรมีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ด้านการเกษตร สามารถเข้าถึง แหล่งข้อมูลในการแก้ปัญหาด้านการเกษตร เกษตรกรมีศักยภาพและความสามารถในการเรียนรู้ด้วย ตนเองและเรียนรู้ร่วมกัน

อย่างไรก็ดี องค์ความรู้ส่วนใหญ่เป็นความรู้ด้านการทำเกษตรเคมี ปัญหาหลักเป็นเรื่องการมี ความรู้เรื่องการเกษตรปลอดภัยไม่เพียงพอ และเกษตรกรยังเคยชินและยึดติดกับรูปแบบการเกษตรแบบ เคมี ซึ่งเป็นการปิดกั้นการรับข้อมูลด้านการเกษตรปลอดภัย ผู้ให้ข้อมูลที่พบสารเคมีในเส้นเลือดในระดับ อันตรายต่อสุขภาพเป็นกลุ่มที่ตัดสินใจปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรมาสู่เกษตรปลอดภัย

ดังนั้น ควรมุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกที่ดีของเกษตรกร และให้เกษตรกรเห็นโทษของการใช้ สารเคมีที่มีต่อตนเอง ครอบครัว และผู้บริโภค หน่วยงานรัฐ โดยกระทรวงสาธารณสุขควรจัดบริการตรวจ สุขภาพและให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรที่ได้รับผลจากการทำเกษตรเคมี ในกรณีของเกษตรกรที่ทำเกษตร เคมีมาอย่างยาวนาน ควรมุ่งไปที่การปรับเปลี่ยนสู่การใช้เคมีให้น้อยลงจากเดิมก่อน

5.2 ด้านสถาบัน พบลักษณะการสนับสนุนทางสังคมที่สำคัญในการทำเกษตรปลอดภัย จาก ครอบครัว และจากหน่วยงานรัฐ

อย่างไรก็ดี การสนับสนุนนโยบายด้านการเกษตรปลอดภัยของหน่วยงานรัฐยังไม่สามารถสร้าง อุปสงค์สินค้าเกษตรปลอดภัยได้มากเพียงพอในการรองรับผลผลิตจากเกษตรปลอดภัย รวมถึงยังไม่ สามารถผลักดันให้เกิดตลาดสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรปลอดภัยให้สูงกว่าสินค้าเกษตรทั่วไปได้ ในด้าน การขึ้นทะเบียนเกษตรปลอดภัย พบว่า ปัญหาและอุปสรรค คือ การประเมินแปลงของเจ้าหน้าที่กรม วิชาการเกษตรล่าช้า และปัญหาการจดบันทึกเป็นเรื่องใหญ่ของเกษตรกร

ดังนั้น ควรมุ่งเน้นการประชาสัมพันธ์สินค้าเกษตรปลอดภัย หาดตลาดรองรับสินค้าเกษตร ปลอดภัย และหากลวิธีการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรปลอดภัยให้มากขึ้น รวมถึงหน่วยงานรัฐจำเป็นต้อง แก้ปัญหาเกี่ยวกับระเบียบและขั้นตอนของการขึ้นทะเบียนเกษตรปลอดภัยให้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะลดความ

ข้อข้อของการจัดบันทึก และการแก้ปัญหาความล่าช้าในการประเมินแปลงของเจ้าหน้าที่กรมวิชาการ เกษตร

5.3 ด้านวัฒนธรรม พบความเชื่อ ความศรัทธา การสืบทอด และความภูมิใจในการประกอบอาชีพของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรี

อย่างไรก็ดีการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศส่งผลให้สภาพดินฟ้าอากาศไม่เอื้อต่อการเกษตรเหมือนในอดีต การกลายเป็นเมืองทำให้เกิดการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมในหลายพื้นที่ของจังหวัดราชบุรี ส่งผลต่อมลพิษทางน้ำ ดิน และอากาศกระทบในภาคการเกษตร และการใช้ชีวิตประจำวันของเกษตรกร แม้จะมีความพยายามในการแก้ปัญหา แต่ก็ปรากฏเรื่องผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ทำให้บางพื้นที่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ปัญหาเรื่องน้ำในการเกษตรกลายเป็นปัญหาอันดับ 1 ของเกษตรกร นอกจากนี้ เกษตรกรจำนวนหนึ่งพบปัญหาด้านกรรมสิทธิ์ที่ดินด้วย

ดังนั้น หน่วยงานด้านวัฒนธรรม และหน่วยงานด้านการศึกษา ควรส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในอาชีพการเกษตร และวิถีการเกษตรของชุมชน สร้างเครือข่ายเยาวชนด้านการเกษตรปลอดภัย ส่งเสริมให้ประชาชนร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น หน่วยงานรัฐควรกำกับดูแลปัญหาเรื่องน้ำเสียและมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมอย่างเข้มงวด และแก้ปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินทำกิน

5.4 ด้านองค์ความรู้

เกษตรกรในจังหวัดราชบุรีมีองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการเกษตร มีแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรหลากหลาย ประชาชนชาวบ้านและผู้นำชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้ชุมชนแก่เกษตรกรในพื้นที่

อย่างไรก็ดี การทำเกษตรในหลายพื้นที่เป็นลักษณะของการแข่งขันมากกว่าร่วมมือกัน และปรากฏปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกิจกรรมที่จัดขึ้น

ดังนั้น หน่วยงานรัฐควรให้ความสำคัญในเรื่องการอบรมความรู้แก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง ศึกษาความต้องการของเกษตรกรเพื่อให้กิจกรรมตรงตามความต้องการของเกษตรกรอย่างแท้จริง โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม ควรส่งเสริมบทบาทของศูนย์เรียนรู้ชุมชน สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างศูนย์เรียนรู้ต่าง ๆ และให้ศูนย์เรียนรู้ชุมชนมีบทบาทในการสร้างกลุ่มและเครือข่ายเกษตรกร นอกจากนี้ หน่วยงานรัฐ และองค์กรปกครองท้องถิ่นควรส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิเคราะห์เงื่อนไขทางสังคมข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ด้านการเกษตรปลอดภัยให้เกิดการพัฒนาจังหวัดราชบุรีด้านเกษตรกรรมปลอดภัยนั้น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจกันระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม 3 ฝ่ายหลัก คือ เกษตรกร ผู้บริโภค และหน่วยงานสนับสนุน ทั้งนี้ งานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานระดับจังหวัด ดังนี้

1) ควรให้ความสำคัญในการกำหนดยุทธศาสตร์ว่าด้วยการเกษตรปลอดภัยเป็นยุทธศาสตร์สำคัญต่อไป กำหนดและสนับสนุนแผนงานด้านการเกษตรปลอดภัยอย่างต่อเนื่องโดยการกำหนดยุทธศาสตร์ด้วยการเกษตรปลอดภัย ควรให้นิยามยุทธศาสตร์ว่าด้วยการเกษตรปลอดภัยที่กว้างขึ้น ครอบคลุมถึงรูปแบบการเกษตรที่ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรด้วย ดังนั้น การกำหนดเป้าประสงค์ กลยุทธ์ และตัวชี้วัด ควรพิจารณาการพัฒนากลุ่มเป้าหมายเป็น 2 ระดับ คือ (1) การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ได้รับมาตรฐานรับรองสินค้าปลอดภัย และ (2) การเพิ่มขึ้นของเกษตรกรที่ลดใช้สารเคมีในการทำเกษตรปลอดภัย

2) ควรมุ่งการประชาสัมพันธ์ และสร้างภาพลักษณ์ของจังหวัดราชบุรีในการเป็นผู้นำด้านการเกษตรปลอดภัย โดยให้หน่วยงานรัฐและภาคธุรกิจเอกชนเข้าร่วมการประชาสัมพันธ์

3) ควรให้ความสำคัญกับการจัดหาแหล่งตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าเกษตรปลอดภัย และกำกับดูแลเรื่องราคาผลผลิต ไม่ให้เกิดการกดราคา ทั้งนี้ จังหวัดควรเป็นเจ้าของในการส่งเสริมให้ภาคธุรกิจในจังหวัดรับซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัย ในลักษณะการสินค้าตรงจากเกษตรกรผู้ซื้อ

4) ควรสนับสนุนโครงการตลาดเกษตรกร โดยให้ภาคเอกชน เกษตรกร และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมถึงขยายตลาดเกษตรกรในระดับอำเภอ และตำบล ให้เป็นแหล่งสินค้าเกษตรปลอดภัย ซึ่งประชาสัมพันธ์ในทุกระดับพร้อมกัน

5) ควรจัดอบรมความรู้เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง ในรูปแบบที่หลากหลาย และเข้าถึงเกษตรกรมากขึ้น

6) ควรสนับสนุนแหล่งความรู้ให้แก่เกษตรกร โดยเพิ่มบทบาทของศูนย์เรียนรู้ชุมชนระดับอำเภอ และตำบลให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของเกษตรกร การเรียนรู้ระหว่างศูนย์เรียนรู้ฯ มากขึ้น ควบคู่กับการพัฒนาระบบการสื่อสาร และการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้

7) ควรสนับสนุนให้องค์กรปกครองท้องถิ่นส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้ผลิต สร้างต้นแบบเกษตรกรควบคู่กับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิก โดยไม่ละเลยเกษตรกรรายย่อย

นอกจากนี้ หลายปัญหาจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขจากหน่วยงานระดับรัฐบาล ซึ่งทางจังหวัดราชบุรีอาจจะต้องประสานงานเพื่อให้หน่วยงานระดับรัฐบาลรับรู้ปัญหาและหาทางแก้ปัญหาได้แก่ การแก้ปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินทำกิน โดยเฉพาะพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร รวมถึงการแก้ปัญหาเกี่ยวกับระเบียบและขั้นตอนของการขึ้นทะเบียนเกษตรปลอดภัยให้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะลดความ

ข้อข้อของการจัดบันทึก และการแก้ปัญหาความล่าช้าในการประเมินแปลงของเจ้าหน้าที่กรมวิชาการ
เกษตร

Commented [W13]: ผู้ทรงคนที่ 2 ข้อ 6

References

- Anchalee Yimsomboon, Sunee Kadchamroon, Suwimon Aungkawanich, and Kritsanapon Chanphrom. 2011. "Kanchatkan Khwamru Dan Kaset Insi Khong Kasettakon Amphoe Bang Khon Thi Changwat Samut Songkhram." [Knowledge Management in Organic Farming of Agriculturalists at Bangkhonthi District, Samutsongkhram Province]. *Journal of Library and Information Science* 4(2): 56-66. (in Thai)
- Autt Auchariyamontri. 2014. *Naeothang Kanpraplian Pharuetikam Khong Kasettakon Phuea Phalit Phuet Phak Plotphai Khong Chumchon Mueang Kaen Phatthana Amphoe Mae Taeng Changwat Chiang Mai*. [Approach to Changing Farmers' Behavior for Developing Safe-Use Vegetable Production at Muang Kaen Community, Mae Taeng District, Chiang Mai Province]. Chiang Mai: Faculty of Agricultural Technology, Chiang Mai Rajabhat University. (in Thai)
- Boonyoung Makchum. 2012. "Kanchatkan Kanphalit Lae Kantalat Kaset Plotphai Khong Klum Kasettakon Phophiang Bueng Bon Tambon Bueng Bon Amphoe Nong Suea Changwat Pathum Thani." [Management of Production and Marketing of Safe Agricultural Products by the Bueng Bon Phophiang Farmer's Group in Bueng Bon Sub-District, Nong Suea District, Pathum Thani Province]. Master's thesis, Agricultural Resources Management, Sukhothai Thammathirat Open University. (in Thai)
- Dussadi Phromtat. 2015. "Pharuetikam Kanphalit Phak Plotphai Khong Kasettakon Changwat Phra Nakhon Si Ayutthaya." [Agriculturist's Behavior in Safe Vegetable Production, Phra Nakhon Sri Ayutthaya Province]. *Journal of Thai Interdisciplinary Research* 10(3): 9-16. (in Thai)
- Nednapa Insalud. 2017. "Ekkasan Prakop Kanbanyai Rueang Rabop Kan Kaset." [Hand-out on Agricultural System]. Accessed February 15, 2017. [http://www.ap.mju.ac.th/ap101/all%20lessons/Lesson/Chapter%204/ระบบการเกษตร%20\(Agricultural%20System\).pdf](http://www.ap.mju.ac.th/ap101/all%20lessons/Lesson/Chapter%204/ระบบการเกษตร%20(Agricultural%20System).pdf). (in Thai)
- Panchit Siniang. 2013. "Ekkasan Khamson Wicha 02032413 Kan Songsoem Kaset Yangyuen." [Teaching Document for 02032413 Sustainable Agriculture Promotion

- Course]. Accessed February 15, 2017. <http://agext.agri.kps.ku.ac.th/document/Panjit413%20Sustainable%20Agriculture.pdf>. (in Thai)
- Phanpiphak Ratharattanasakun. 2012. "Thatsanakhati Khong Kasettakon Nai Amphoe Sansai Changwat Chiang Mai Thi Mi To Kantham Kaset Insi Tam Kan Patibat Thang Kankaset Thi Di." [Attitudes of Agriculturalists in Sansai District, Chiang Mai Province Towards Organic Farming according to Good Agricultural Practices]. Master's thesis, Agro-Industry Management, Chiang Mai University. (in Thai)
- Phantiwa Kwang-ngoan, and Bussara Limnirunkun. 2017. "Khvamru Khvamkhaochai Lae Kanpatibat Khong Kasettakon Nai Kanphalit Khao Hom Mali Thi Mi Kanpatibat Thangkan Kaset Di Thi Mosom Changwat Maha Sarakham." [Knowledge, Understanding and Practices of Agriculturalists in the Production of Hom Mali Rice according to Good Agricultural Practices (GAP) in Maha Sarakham Province]. *Khon Kaen Agriculture Journal* 44(SUPPL.1): 580-587. (in Thai)
- Phatsakon Nunthapanich. 2012. "Phon Khong Kan Rianru Baep Mi Suanruam to Kan Patibat Kan Tham Kaset Insi Khong Kasettakon Nai Changwat Si Sa Ket." [Effects of Participatory Learning on Practicing Organic Farming by the Agriculturalists in Sisaket Province]. *Khon Kaen Agriculture Journal* 40(3): 207-216. (in Thai)
- Prakob Sangsuwon, Am-on Aungsuratana, Jurarat Watana, Pramote Saridnirun, and Vatcharee Lertmongkol. 2010. "Patchai Thang Setthakit Bang Prakan Thi Mi Phon To Kan Chai Theknoloji Phuea Kan Palit Nomai Farang Tam Rabop Kan Patibat Thang Kan Kaset Thi Di: Korani Sueksa Kasettakon Phu Pluk Nomai Farang Amphoe Song Phi Nong Changwat Suphan Buri." [Some Factors Affecting Technology Utilization in GAP Asparagus Production: A Case Study of Asparagus Cultivators in Song Phi Nong District, Suphan Buri Province]. *Kamphaengsaen Academic Journal (Thailand)* 8(2): 21-34. (in Thai)
- Ratchaburi office. 2015. *Khomun Thuapai Changwat Ratchaburi*. [General Information on Ratchaburi Province]. Ratchaburi: Information and Communication Information Division, Ratchaburi Provincial Office. (in Thai)
- Rueangrai Intrakong, and Worthat Intarakkhamporn. 2016. "Khvamru Khvam Khaochai Lae Kan Patibat Ton Khong Kasettakon Kiaokap Phaiphibat Thang Kan Kaset Nai Tambon Khuang Pao Amphoe Chom Thong Changwat Chiang Mai." [Agriculturalists' Knowledge,

- Understanding and Practices about Agricultural Disasters in Khuang Pao Sub-district, Chom Thong District, Chiang Mai Province]. *Journal of Community Development and Life Quality* 4(1): 98-108. (in Thai)
- Sanam Phadungsin. 2013. "Khvamru Lae Pharuetikam Kanchai Sankhemi Kamchat Sattru Phuet Khong Kasettakon Tambon Wang Sap Rot Amphoe Khlung Changwat Chanthaburi." [Agriculturalists' Knowledge and Behaviour in the Use of Insecticides, Wang Sapparot Sub-district, Khlung District, Chanthaburi Province]. Master's thesis, Public and Private Management, Burapha University. (in Thai)
- Suchada Saengduangdi, Yaowapa Buawet, and Marisa Sujitwanichl. 2014. "Naeothang Kan Phatthana Botbat Lae Sakkayaphap Kan Suesan Khong Sun Rianru Pratyta Setthakit Phophiang Nai Phak Kan Kaset Tam Khwamtongkan Khong Chumchon Lam Phaya Amphoe Bang Len Changwat Nakhon Pathom." [Guidelines for the Development of Communication Roles and Capacity of the Community Learning Center on Philosophy of Sufficiency Economy in Agricultural Sector as Desired by Lamphaya Community, Banglen District, Nakhon Pathom Province]. *Dhurakij Pundit Communication Arts Journal* 8(2): 53-117. (in Thai)
- Thailand. Ministry of Agriculture and Cooperatives. Department of Agricultural Extension. 2017. "Green Agriculture City." Accessed February 17, 2017. http://www.agriqua.doae.go.th/GREEN_CITY /Project_ Green City2.html. (in Thai)
- Thailand. Ministry of Agriculture and Cooperatives. Department of Land Development. 2017. "6 Mueang Kaset Si Khiao Tonbaep." [6 Green Agriculture Pilot Provinces]. Accessed February 17, 2017. http://www.idd.go.th/WEB_ Greencity/6Greencity.html. (in Thai)
- Thailand. Ministry of Agriculture and Cooperatives. Office of Agricultural Economics. 2014. *Sathiti Kan Kaset Khong Prathet Thai 2557*. [Agricultural Statistics of Thailand, 2014]. Bangkok: the National Buddhism Printing Office. (in Thai)
- Thailand. Ministry of Information and Communication Technology. National Statistical Office. 2013. *Rai-ngan Phon Bueangton Sammano Kan Kaset 2556*. [A Preliminary Agricultural Census Results Report, 2013]. Bangkok: Bangkokblog. (in Thai)
- Wannaphatson Maneepen. 2012. "Khvamru Thatsanakhati Lae Kan Patibat Thangkan Kaset Thi Di Khong Phu Liang Phueng Nai Changwat Chiang Mai." [Knowledge, Attitudes and

- Good Agricultural Practices of Apiarists in Chiang Mai Province]. Master's thesis, Agricultural Extension, Chiang Mai University. (in Thai)
- Waraporn Panyawadee. 2008. "Kankhaphkluean Su Withi Kaset Plotphai Chak San Phit: Korani Kan Pluk Phuet Phak." [Driving the Toxins-Safe Farming Route: The Case of Growing Vegetables]. *Thammasat Economic Journal* 26(1): 107-127. (in Thai)
- Witoon Lianchamroon. 2017. "Ekkasan Prakop Kanaphiprai Rueang Kan Phatthana Yang Yangyuen Mummong Chak Dan Than Sapphayakon Lae Kasettakam." [Discussion Papers on Sustainable Development; Perspectives on Resources Base and Agriculture]. Accessed February 15, 2017. [http://www.stou.ac.th/ Foreign/Upload/เอกสารประกอบการอภิปราย_คุณวิฑูรย์%20เดือนจำรุณ.pdf](http://www.stou.ac.th/Foreign/Upload/เอกสารประกอบการอภิปราย_คุณวิฑูรย์%20เดือนจำรุณ.pdf). (in Thai)
- Witoon Lianchamroon, and Suriyont Thankitjanukit. 2005. **Rai-ngan Wichai Chabap Sombun Chak Patiwat Khiao Su Phanthuwitsawakam Prayot Lae Phonkrathop To Phak Kasettakam Thai**. [From Green Revolution to Genetic Engineering: Benefits and Impacts on Thai Agricultural Sector]. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF). (in Thai)
- Yongyooth Srigiofun, Tanarak Meckhayai, Krisda Bhackdee, Khayan Suwan, Ubol Tassanakowit, Suvicha Innongchang, and Supalucsana Lomlai. 2012. **Kan Songsoem Kan Tham Kaset Insi Lae Kan Borihan Chatkan Sattru Phuet Doi Withi Phasomphasan Khong Kasettakon Nai Amphoe San Sai Changwat Chiang Mai**. [Promoting Organic Agriculture and Integrated Pest Management Using an Integrated Method by Agriculturalists in San Sai District, Chiang Mai Province]. Chiang Mai: Maejo University. (in Thai)